

Sveriges geologiska undersökning (SGU),
diariet@sgu.se, dnr 31-451/2025
Uppsala

Remiss. Översynen av riksintressen för värdefulla ämnen och material på norra Gotland. SGU 31-451/2025.

Sammanfattning

Region Gotland vill inledningsvis påpeka att Gotland redan i dag tar ett stort ansvar för den nationella försörjningen av såväl cement som kalksten för andra ändamål.

För Gotland är det av stor betydelse att de industriverksamheter som etablerar sig på ön genom sin verksamhet inte påverkar vatten, natur och människors närmiljö på ett negativt sätt. I det underlag som Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) presenterar ser Region Gotland inga tydliga positiva effekter där Gotland som samhälle kan ges fördelar av en utökad kalktäktsverksamhet, tvärtom uppstår ett antal risker rörande vatten, natur och människors närmiljö.

Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt och behöver skyddas mot såväl föroreningar som överutnyttjande. Under lång tid har grundvattentillgångarna på Gotland varit begränsade, något som även har förvärrats under senare år med förändrade nederbördsmonster och torra somrar.

Region Gotland konstaterar att SGU överhuvudtaget inte har redovisat något om vilken konflikt som kan föreligga med kommunal vattenproduktion eller vattenskyddsområden. Mot föreslagna utökningar av riksintresseanspråk för kalkstensfyndigheter på norra Gotland står Gotlands behov av att fortsatt kunna producera en tillräcklig mängd dricksvatten av god kvalitet och att dessa möjligheter inte försämras över tid. Särskilt viktigt blir detta mot bakgrunden av den närliggande kommunala vattentäkten i Bästeträsk riskerar att påverkas negativt som ett resultat av fortsatt eller utökad täktverksamhet. Tekniska nämnden i egenskap av VA-huvudman avstyrker föreslagen utvidgning av riksintresset Rute-Stucks i de delar som kommer i konflikt med vattenskyddet för Bästeträsk.

Därmed avstyrker Region Gotland föreslagen utvidgning av riksintresset Rute-Stucks. Ställningstagandet bottnar i ansvaret för och omsorgen om en långsiktig hållbar dricksvattenförsörjning för Gotland och tar utgångspunkt i vattenskyddsområdet för Bästeträsk.

Vidare framhåller Region Gotland att de ställningstaganden som har gjorts i Översiktsplan Vårt Gotland 2040 gällande fyndigheter av ämnen eller mineral fortsatt är gällande och att områdena på norra Gotland som överlappar med Natura 2000-områden helt eller delvis bör undantas från område av riksintresse för fyndigheter av ämnen eller material. Region Gotland framhåller att detta ställningstagande väger särskilt tungt gällande den del av området Rute-Stucks som har prövats i högsta instans med avslag som följd, det bedöms således inte finnas skäl att behålla, eller utöka, riksintresseanspråket i denna del.

Region Gotland har under en lång tid arbetat för en långsiktigt positiv och hållbar utveckling på Norra Gotland, där bildandet av nationalparken Bästeträsk utgör en avgörande del i detta arbete. Bildandeprojektet är i linje med den Regionala utvecklingsstrategin, Vårt Gotland 2040 exempelvis gällande inriktningarna för Säkra miljö och vatten samt Stärk och utveckla näringslivet.

Region Gotland bedömer att vissa av de föreslagna utökningarna av befintliga riksintresseanspråk för värdefulla ämnen och mineral kan utgöra en intressekonflikt med tillskapandet av nationalparken och dess betydelse för det rörliga friluftslivet, besöksnäringen och kringliggande verksamheter. Nationalparken förväntas bidra med positiva aspekter gällande utvecklingen av näringslivet och andra effekter som är av betydelse för samhällsutvecklingen på norra Gotland.

Region Gotland konstaterar att reviderade och utökade riksintresseanspråk för kalkstensfyndigheter inte per automatik innebär att hela områdena kommer att tas i anspråk för utvinning. Detta avgörs vid en tillståndsprövning i domstol där en avvägning mot bland annat andra riksintressen sker. Däremot finns det anledning att tro att ett beslut om ett mer omfattande riksintresseanspråk för kalkstensfyndigheter kan stärka möjligheten för en aktör att i ett senare skede erhålla tillstånd för utökad brytning av fyndigheten.

Yttrande

Region Gotlands ställningstaganden i Översiktsplan Vårt Gotland 2040 gällande riksintresse fyndigheter av ämnen eller material

Region Gotland antog den 17 februari 2025 en ny översiktsplan, "Översiktsplan Vårt Gotland 2040" som var ute på granskning under våren 2024 (mars-april). I översiktsplanen görs följande ställningstaganden för fyndigheter av ämnen eller mineral av relevans för de befintliga riksintresseanspråken på norra Gotland:

Följande områden föreslås helt eller delvis undantas från område av riksintresse fyndigheter eller material:

- *Fleringe, överlappas av Natura 2000-område*
- *Rute, överlappas av Natura 2000-område*
- *Stucks, överlappas av Natura 2000-område*
- *Del av Storugns-Klinthagen som överlappar med Natura 2000-område*

Med anledning av statens utpekande av Natura 2000-område, överlappande riksintresse för naturvård samt det pågående arbetet med att tillskapa en ny nationalpark gör regionen avvägningen att naturvärden har företräde framför riksintresset för områdena listade nedan:

- *Fleringe, överlappas av Natura 2000-område*

- *Rute, överlappas av Natura 2000-område*
- *Stucks, överlappas av Natura 2000-område*
- *Del av Storugns-Klinthagen som överlappar med Natura 2000-område*

För dessa riksintresseområden bör en revidering göras av SGU.

Region Gotland konstaterar att SGU inte bemötte de ställningstaganden som gjordes i översiktsplanen under dess granskningsprocess men vidhåller att de fortsatt är gällande. Vidare konstaterar Region Gotland att SGU inte har redogjort för dessa ställningstaganden i underlaget till remissen.

Region Gotland bedömer att de förändringar som SGU föreslår, mot bakgrund av den genomförda utredningen, innebär att riksintresseanspråken på norra Gotland sammanlagt utökas med omkring 11,6 procent. Utökningen sker i de befintliga riksintresseanspråken Storugns-Klinthagen och Rute-Stucks. Utökningen av de berörda riksintresseanspråken på norra Gotland motsvarar vidare en total utökning av riksintresseområdena för värdefulla ämnen eller material på hela Gotland med omkring 3,7 procent.

SGU:s redovisning av andra riksintressen på norra Gotland

I underlaget till remissen redovisar SGU de fyra riksintresseområdenas överlapp med befintliga riksintresseområden. Region Gotland konstaterar att utökningen som föreslås innebär ytterligare överlapp med ett antal riksintresseområden:

Storugns-Klinthagen: utökningen innebär ytterligare överlapp med Natura 2000-områden och riksintresse för friluftsliv.

Rute-Stucks: utökningen innebär ytterligare överlapp med Natura 2000-områden, riksintresse för friluftsliv, riksintresse för naturvård och riksintresse för kulturmiljövården. Föreslagen utökning av Rute-Stucks innebär vidare att vissa delar av riksintresseanspråket överlappar med den föreslagna avgränsningen för den blivande nationalparken Bästeträsk.

Region Gotland konstaterar även att SGU inte redovisar förekomsten av andra riksintressen som angränsar eller ligger i nära anslutning till de fyra befintliga riksintresseområdena:

Storugns-Klinthagen: ligger delvis i nära anslutning till riksintresse för högexploaterad kust samt i nära anslutning till riksintresse för totalförsvarets militära del, påverkansområde för buller eller annan risk samt område av betydelse på land gällande hamnen i Kappelshamn som ägs av Fortifikationsverket och används av Försvarmakten.

Rute-Stucks: ligger delvis i nära anslutning till riksintresse för högexploaterad kust samt i nära anslutning till riksintresse för totalförsvarets militära del, riksintresse på land samt påverkansområde för buller eller annan risk gällande Trelge övnings- och skjutfält.

Kommunalt vatten – Bästeträsk

Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt och behöver skyddas mot såväl föroreningar som överutnyttjande. Under lång tid har

grundvattentillgångarna på Gotland varit begränsade, något som även har förvärrats under senare år med förändrade nederbördsmonster och torra somrar.

Region Gotland konstaterar att SGU överhuvudtaget inte har redovisat något om vilken konflikt som kan föreligga med kommunal vattenproduktion eller vattenskyddsområden. Av de fyra befintliga riksintresseanspråken på norra Gotland överlappar Fleringe, Rute och Stucks med vattenskyddsområde för den kommunala vattentäkten Bästeträsk.

Fleringe: en liten del av riksintresseanspråket överlappar sekundär skyddszon.

Rute: merparten av riksintresseanspråket överlappar sekundär skyddszon och i delar även primär skyddszon.

Stucks: omkring hälften av riksintresseanspråket överlappar sekundär skyddszon och i delar även primär skyddszon.

Storungs-Klinthagen: överlappar och angränsar ej vattenskyddsområdet.

SGU föreslår även en utökning av det sammanslagna området Rute-Stucks inom både sekundär och primär skyddszon. Merparten av den föreslagna ökningen sker inom primär skyddszon. Förslaget innebär även att en mindre del, av det tidigare området Stucks, minskar inom primär och sekundär skyddszon.

Enligt föreskrifterna för Bästeträsk kräver täkt av berg tillstånd i både primär och sekundär skyddszon. Tillstånd enligt föreskrifterna krävs dock inte om verksamheten har tillståndsprövats enligt 9 eller 11 kapitlet i miljöbalken. Föreskrifterna för vattenskyddsområdet innebär därmed inte någon särskild begränsning i möjligheten att nyttja riksintresseanspråket för kalkstensbrytning.

Vattenskyddsområdet omfattar i princip hela avrinningsområdet för Bästeträsk. En brytning inom vattenskyddsområdet skulle därmed innebära att tillrinningen till Bästeträsk riskerar att minska. Region Gotland anser att finns risk för att brytning närmare ytvattentäkten, med tillhörande avvattning, kan påverka de lokala grundvattenförhållandena.

Prövning av bergtäkt på fastigheten Bunge Ducker 1:64 har skett upp till högsta instans med avslag till kalkstenstäkt m m (mark och miljööverdomstolen 2018-09-11, M 5431-14, Högsta domstolen 2019-04-01 mål nr T 4829-18). Det finns därför inget skäl att behålla riksintresseanspråket i denna del.

Tekniska nämnden i egenskap av VA-huvudman avstyrker föreslagen utvidgning av riksintresset Rute-Stucks i de delar som kommer i konflikt med vattenskyddet för Bästeträsk. Därmed avstyrker Region Gotland föreslagen utvidgning av riksintresset Rute-Stucks. Ställningstagandet bottnar i ansvaret för och omsorgen om en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning för Gotland och tar utgångspunkt i vattenskyddsområdet för Bästeträsk.

Region Gotland konstaterar vidare att förslaget till nytt riksintresseanspråk även omfattar mark där Region Gotland och-/eller tredje part, med Region Gotlands medgivande, äger ledningar för samhällsviktig infrastruktur. Det är väsentligt för Region Gotland att rådigheten över berörd infrastruktur, och möjligheten att förnya densamma, inte påverkas av riksintresset.

Blivande nationalpark Bästeträsk

Region Gotland har under en lång tid arbetat för en långsiktigt positiv och hållbar utveckling på Norra Gotland, där bildandet av nationalparken Bästeträsk utgör en avgörande del i detta arbete. Bildandeprojektet är i linje med den Regionala utvecklingsstrategin, Vårt Gotland 2040 exempelvis gällande inriktningarna för Säkra miljö och vatten samt Stärk och utveckla näringslivet.

Nationalparken förväntas bidra med positiva aspekter gällande utvecklingen av näringslivet och andra effekter som är av betydelse för samhällsutvecklingen på norra Gotland. Förutom att området ur naturvårdssynpunkt är unikt – inte bara nationellt utan även i ett europeiskt perspektiv – har området bland annat betydelse för boende och de areella näringarna, den kommunala vattenförsörjningen, försvaret, forskningen, besöksnäring och för rekreation, jakt- och fiske. I framtiden kommer området utgöra ett viktigt besöksmål på norra Gotland, även för internationella besökare.

Region Gotland driver för närvarande även projekt för omlandsutveckling och åtgärder med anledning av bildandet av nationalparken.

Region Gotland konstaterar att vissa delar av den föreslagna utökning av området Rute-Stucks överlappar med avgränsningen för den blivande nationalparken Bästeträsk. Region Gotland konstaterar att detta kan innebära en intressekonflikt med tillskapandet av nationalparken, och anser att det kan medföra negativa konsekvenser för det rörliga friluftslivet, besöksnäringen och för kringliggande verksamheter.

Sammanfattande ställningstagande

Region Gotland har tidigare yttrat sig om liknande riksintresseanspråk och understryker vikten av en balans mellan industriell utveckling och andra intressen.

Region Gotland avstyrker föreslagen utvidgning av riksintresset för Rute-Stucks i de delar som kommer i konflikt med vattenskyddet för Bästeträsk.

Vidare framhåller Region Gotland att de ställningstaganden som har gjorts i Översiktsplan Vårt Gotland 2040 gällande fyndigheter av ämnen eller mineral fortsatt är gällande och att områdena på norra Gotland som överlappar med Natura 2000-områden helt eller delvis bör undantas från område av riksintresse för fyndigheter av ämnen eller material. Region Gotland framhåller att detta ställningstagande väger särskilt tungt gällande den del av område Rute-Stucks som har prövats i högsta instans med avslag som följd, det bedöms således inte finnas skäl att behålla, eller utöka, riksintresseanspråket i denna del.

Regionstyrelsen

Meit Fohlin
Ordförande Regionstyrelsen

Stefan Hollmark
Regiöndirektör